

4. Зязюн І. Освітній простір культури в умовах сучасних інформаційних технологій / І. Зязюн // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 3-7.
5. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І. Пометун – К., 2007. – 144 с.
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І. Пометун, Л.В. Пирожено. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання. Інноваційні технології : модульно-розвивальна система навчання / Г. Токмань // Дивослово – 2002. – № 11.
8. Чернякова Ю.М. Використання інтерактивних технологій як засобу продуктивного навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://teacher.at.ua/publ/innovacijni_tekhnologiji_navchannja/63-1-0-8151
9. Чирвон Л.Ф. Інтерактивні методи навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/hadiachosvita/ss-750>

УДК 377.36.03

Л.В. Моторна, м. Вінниця, Україна / L. Motorna, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: lesja110@mail.ru

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА КОЛЕДЖУ

Анотація. У статті розкривається поняття ключових професійних компетенцій викладача, основні характеристики професійної компетентності викладача коледжу. В якості основних характеристик компетентності виділяються наступні: багатство знань, що відповідають умовам достатності для продуктивної професійної діяльності; системність організації та структурування знань, усвідомлення реальних зв'язків між елементами, класифікованість; таксономізованість знань, виділення основних вузлових елементів; релятивність взаємозв'язків поля знань, можливість оновлення як змісту, так і взаємозв'язків під впливом об'єктивних фактів; фундаментальність знань, визначальна роль загальних принципів, ідей; методологічність, прагматизм, неперервність зв'язків: «знання – діяльність»; рефлексивність знань.

Визначено, що професійна компетентність викладача складається з таких видів компетентності: предметної, методичної, діагностичної, інформаційної та дослідницької. Їх сформованість лежить в основі професіоналізму педагога, що включає в себе три напрями: ефективне з високою результативністю виконання різних видів педагогічної діяльності; повноцінне гуманістично-орієнтоване педагогічне спілкування, спрямоване на забезпечення співпраці з іншими учасниками педагогічного процесу; зрілість особистості педагога, що характеризується поєднанням професійно важливих якостей, необхідних для високої результативної діяльності.

Автор визначає професійну компетентність викладача як інтегроване і комплексне явище, яке поєднує в собі професійно важливі та особистісні якості особистості (знання, уміння та навички, показники загальної культури), прагнення до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творче і відповідальне ставлення до своєї справи.

Ключові слова: компетенції, компетентність, ключові компетенції, професійна компетентність викладача, види компетентності, характеристики компетентності, спеціальна компетентність, методична компетентність, педагогічна компетентність, соціальна компетентність, педагогічні технології,

Basic descriptions of professional competence of teacher of college

Annotation. The article reveals the key concept of teacher core professional competence in general and the main characteristics of college teacher professional competence are observed here. The major characteristics include the following competences: the wealth of knowledge corresponding to the sufficient conditions for a productive professional activity; systematic organization and knowledge structuring, awareness of the real links between elements, classification; knowledge taxonomy, basic selection of key components; relativity of knowledge, the ability to update content and relationships under the influence of objective facts; fundamental knowledge, defining the role of general principles, ideas; methodology, pragmatism, relationships continuity: «knowledge - activity»; knowledge reflexivity.

The teacher professional competence consists of: substantive, technical, diagnostic, information and research competencies. Their formation is the basis of teacher professionalism that includes three areas: high performance with efficient implementation of various educational activities; full humanitarian oriented pedagogical dialogue aimed at ensuring cooperation with other participants of educational process; individual teacher maturity characterized by a combination of professionally important qualities necessary for highly efficient operations.

The author defines the teacher professional competence as an integrated and complex phenomenon, which combines important professional and personal qualities of the individual (knowledge and skills, general culture figures), commitment to lifelong learning and self-improvement, creative and responsible attitude to their work.

Key words: competencies, competence, core competencies, professional competence teacher competency types, characteristics competencies, special expertise, methodological competence, pedagogical competence, social competence, educational technology.

Постановка проблеми. Особистість викладача, його професійна компетентність нині, як ніколи, виявляються надзвичайно важливими умовами забезпечення ефективності процесу навчання і виховання. Суттєві зміни в характері освіти XXI століття (її спрямованість, цілі, зміст) все більш прозоро орієнтують її на «вільний розвиток людини», на творчу ініціативу, самостійність, конкурентноздатність, мобільність фахівця-педагога [4]. В умовах особистісно зорієнтованої освітньої парадигми формується новий тип особистості, що передбачає принципово інший підхід до управління процесом формування професійної компетентності, який органічно пов'язує професійний і особистісний аспекти підготовки фахівців [6].

В обіг педагогічної лексики протягом останнього часу ввійшли нові терміни, які використовуються для характеристики діяльності працівника освіти, а саме: професійна компетенція, професійна компетентність, соціальна компетентність, педагогічний професіоналізм та інші.

Провідні зарубіжні та вітчизняні науковці вважають, що одним із перспективних шляхів реформування освіти є реалізація основних положень компетентнісного підходу. Ключовою фігурою перетворень в освітній галузі є педагог. Виникла необхідність суттєвого переосмислення досвіду роботи викладачів вищих навчальних закладів відповідно до нових вимог. А це, у свою чергу, потребує аналізу якості професійно-педагогічної діяльності викладачів (з позиції розвитку його компетенцій), які повинні мати високий ступінь креативності, мобільності й адаптивності до професійної діяльності, готовності до навчання протягом усього життя.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі знайшов відображення загальнотеоретичний фундамент вивчення проблеми професійної компетентності і компетенції, що висвітлюють у своїх працях О. Абдулліна, М. Аверіна, С. Аверинцев, С. Антоненко, О. Асмолов, І. Бестужев-Лада, Л. Виготський, Р. Гільмеєва, І. Ільїн, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, І. Лейман, І. Лернер, О. Маркова, В. Матусевич, В. Онушкін, Ю. Саєнко, М. Скаткін, А. Юйтхед та ін.

Основи дослідження проблеми професійної компетентності та професійних компетенцій обґрунтовують у своїх дослідженнях зарубіжні та українські учені (М. Аверіна, С. Антоненко, А. Асмолов, Н. Бібік, Є. Бондаревська, Л. Ващенко, Л. Виготський, Р. Гуревич, І. Ільїн, В. Раєвський, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, І. Лернер, В. Ляудіс, А. Маркова, В. Матусевич, О. Овчарук, О. Пометун, М. Скаткін, С. Трубачева, А. Хуторський та ін).

Мета статті - обґрунтувати поняття ключових компетенцій викладача, зміст та структуру професійної компетентності викладача вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зарубіжні дослідження, котрі з'явилися за останніх 5-7 років (Cl. Beelische, M. Linard, B. Rey, L. Turkal, M. Joras і інш.), поняття «компетенція» трактують не як набір здібностей, знань та вмінь, а як здібність чи готовність мобілізувати всі ресурси (організовані в систему знання та вміння, навички, здібності і психологічні якості), необхідні для виконання завдання на високому рівні, адекватні конкретній ситуації, тобто відповідно до цілей і умов перебігу процесу.

Вітчизняні та зарубіжні наукові джерела, дають низку визначень термінів «компетенція» і «компетентність», зокрема визначень, що характеризують різницю між цими термінами:

- компетенція (від лат. *competency*) – поняття, що визначає сферу професійної діяльності, в якій людина компетентна, – опис робочих завдань чи очікуваних результатів;

- компетентність (від лат. *competence*) – поняття, яке висвітлює аспекти поведінки людини, пов'язані з виконанням роботи, і визначає основну характеристику особистості, яка досягла або здатна домогтися високих результатів у діяльності [9, с. 356].

Компетентність є похідною від компетенції і характеризує індивідуальну специфіку кожного окремого суб'єкта як носія компетенції. Визначається як:

- вимірюване вміння, здатність, знання або поведінкова характеристика, необхідні для успішного виконання певної роботи;

- глибоке, доскональне знання своєї справи, суті виконуваної роботи, способів і засобів досягнення поставлених цілей, а також засвоєння відповідних умінь і навичок; сукупність знань, що дають змогу міркувати про щось зі знанням справи;

- ступінь вираженості, властивого людині професійного досвіду в межах компетенції конкретної посади [10].

Освітні компетенції науковці структурують таким чином:

- ключові (надпредметні), які визначаються, як здатність людини здійснювати різні види діяльності;

- галузеві (загальнопредметні), які набуваються упродовж вивчення змісту того чи іншого предмета, освітньої галузі;

- предметні, які формуються при вивченні певного предмета [7].

Основними елементами професійної компетентності є:

- професійні знання як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості;

- професійні уміння як психічні утворення, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності;

- професійні навички – дії, сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до

автоматизму;

- професійні позиції як сукупності сформованих установок і орієнтацій, відношення та оцінок внутрішнього і навколишнього досвіду, реальності і перспектив, а також домагань, які визначають характер професійної діяльності і поведінки фахівця;

- індивідуально-психологічні особливості фахівця – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості;

- внутрішні збудники, які обумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні [1, с. 334-335].

На думку Р. Гуревича професійна компетентність – це особлива організація знань та умінь, що дозволяють спеціалісту успішно діяти у професійній галузі в будь-яких, у тому числі, й екстремальних умовах. В якості основних характеристик компетентності він виділяє наступні:

- багатство знань, що відповідають умовам достатності для продуктивної професійної діяльності;

- системність організації та структурування знань, усвідомлення реальних зв'язків між елементами, класифікованість; таксономізованість знань, виділення основних вузлових елементів;

- релятивність взаємозв'язків поля знань, можливість оновлення як змісту, так і взаємозв'язків під впливом об'єктивних фактів;

- фундаментальність знань, визначальна роль загальних принципів, ідей;

- методологічність, прагматизм, неперервність зв'язків: «знання – діяльність»;

- рефлексивність знань [4, с. 46].

Н. Кузьміна професійно-педагогічну компетентність характеризує як здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, на засіб формування особистості учня з урахуванням обмежень і наказів, що накладаються на навчально-виховний процес вимогами педагогічної норми, де він здійснюється [8, с. 89-90].

О. Гура професійну компетентність педагога вищої школи визначає як сукупність діяльнісно-рольових і особистісних характеристик викладача, яка забезпечує ефективне виконання ним завдань і обов'язків педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі, міру і водночас як основний критерій щодо його відповідності професійній діяльності [10].

Ми приєднуємося до думки В. Введенського, який під «професійною компетентністю педагога» розуміє «здатність педагога ефективно здійснювати професійну діяльність: швидко оволодівати сучасними способами діяльності та успішно виконувати професійні обов'язки». Він зазначає, що професійна компетентність не зводиться лише до набору знань та

вмінь, а визначає необхідність їх ефективного застосування в реальній освітній практиці [2].

Розглядаючи структуру педагогічної компетентності, Л. Мітіна виділяє в ній дві підструктури: діяльнісну (знання, вміння, навички і способи здійснення педагогічної діяльності) і комунікативну (стимулювати пізнавальні інтереси студентів на заняттях; здійснювати мотивацію кожного навчального заняття; формувати позитивне ставлення студентів до навчання; вміння донести знання до студентів, організувати творчу науково-дослідницьку роботу) [9].

Професійна компетентність викладача складається з таких видів компетентності: предметної, методичної, діагностичної, інформаційної та дослідницької. Їх сформованість лежить в основі професіоналізму педагога, що включає в себе три напрями:

- ефективне з високою результативністю виконання різних видів педагогічної діяльності;

- повноцінне гуманістично-орієнтоване педагогічне спілкування, спрямоване на забезпечення співпраці з іншими учасниками педагогічного процесу;

- зрілість особистості педагога, що характеризується поєднанням професійно важливих якостей, необхідних для високо результативної діяльності.

Н. Кузьміна професійну компетентність рахує як одну із важливих характеристик педагогічних працівників. Науковець визначає такі елементи професійної компетентності педагогів:

- спеціальну компетентність у сфері дисципліни, яку викладає;

- методичну компетентність у сфері формування знань, умінь, навичок;

- психолого-педагогічну компетентність у сфері навчання;

- диференційно-психологічну компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості тих, хто навчається;

- рефлексія педагогічної діяльності.

Зміст кожного виду компетентності такий:

1. Спеціальна компетентність включає ґрунтовні знання, кваліфікацію і досвід у сфері виробничої діяльності з дисципліни, що викладається, спеціальності, з якої проводиться навчання, знання способів вирішення технічних, творчих завдань, пов'язаних з конкретним виробництвом.

2. Методична компетентність передбачає оволодіння наступними компетенціями:

- формулювати загальні, специфічні та часткові мету і завдання освіти;

- здійснювати відбір та реалізацію змісту навчального матеріалу відповідно до мети і завдань освіти з урахуванням найважливіших її функцій, а також особливостями навчального закладу, навчальних груп, окремих студентів;

- структурувати зміст освіти в різноманітні

типи та форми занять, позааудиторні заходи та факультативні заняття;

- відбирати та реалізовувати в процесі сучасної технології навчання оптимальні традиційні та інноваційні методи, засоби і форми виховання, розвитку та освіти студентів;

- організовувати відповідно до наукової організації праці (НОП) пізнавальну діяльність студентів, власну педагогічну діяльність, а також роботу навчального кабінету;

- коригувати процес навчання з урахуванням очікуваного та реального його перебігу;

- створювати в процесі навчальних, позааудиторних та факультативних занять з проблемні та дослідницькі ситуації, необхідні для формування творчо активної особистості;

- оцінювати результати навчання: рівні сформованості знань, специфічних предметних умінь та ціннісних ставлень до науки, до природи та інших об'єктів;

- постійно вивчати досвід роботи кращих викладачів, здійснювати самоаналіз власної діяльності, самоконтроль, самовдосконалення та самоосвіту з метою досягнення педагогічної майстерності, високого рівня професіоналізму та інноваційного стилю в освітній діяльності.

3. Психолого-педагогічна компетентність передбачає володіння педагогічною діагностикою, уміння будувати педагогічно доцільні відносини зі студентами, здійснювати індивідуальну роботу на основі результатів педагогічної діагностики; знання вікової психології, та психології міжособистісного і педагогічного спілкування; вміння пробуджувати у студентів стійкий інтерес до обраної спеціальності, до предмета, що викладається.

Педагогічна компетентність включає:

- забезпечення результативності і якості своєї роботи;

- гармонізацію науково-наочних і світоглядно-методологічних, дидактичних і психологічних знань;

- уміння організувати навчально-виховний процес як педагогічну взаємодію, направлену на розвиток особи студентів;

- готовність до творчого пошуку, саморозвитку, засвоєння і впровадження нових інформаційних технологій;

- високі моральні якості, фізичний і психологічний стани здоров'я, що дають можливість виконувати службові обов'язки.

4. Диференційно-психологічна компетентність включає уміння виявляти особистісні особливості, спрямованість студентів; визначати і враховувати емоційний стан людей; вміння грамотно будувати взаємовідносини з керівництвом, колегами, студентами.

5. Рефлексія педагогічної діяльності передбачає уміння усвідомлювати рівень особистої діяльності, своїх здібностей, знання про способи професійного самовдосконалення; уміння бачити причини недоліків у своїй діяльності, в собі; бажання самовдосконалюватися.

Висновок. Отже, основними структурними елементами педагогічної компетентності є: теоретичні педагогічні знання, практичні вміння, особистісні якості педагога.

Теоретичні педагогічні знання передбачають зміст психолого-педагогічних знань, які визначені навчальними програмами. Психолого-педагогічні і спеціальні знання є необхідною умовою професійної компетентності.

Практичне розв'язання педагогічних завдань забезпечують уміння і навички, передумовою яких є теоретико-практичні і методичні знання.

Професійна компетентність викладача є інтегрованим і комплексним явищем, яке поєднує в собі професійно важливі та особистісні якості особистості (знання, уміння та навички, показники загальної культури), прагнення до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творче і відповідальне ставлення до своєї справи.

Література:

1. Андрущенко В.П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5-9.
2. Введенський В.Н. Моделювання професійної компетентності педагога // Педагогіка. – 2003. – № 10. – С. 51-55.
3. Энциклопедический словарь работника кадровой службы. - М.: ИНФА-М, 1999. - VIII. - 328 с.
4. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. – 2012. – 506 с.
5. Иванова І.В. Професіоналізація менеджменту: Монографія. – К.: Нац. торг.-екон. ун-т, 2006. –695 с.
6. Исаев Е.И. Психология в высшей школе: проблемы проектирования психологического образования педагога // Вопросы психологии. – 1997. – №6. – С. 48-57.
7. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
8. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя / Н.В. Кузьмина. - Л., 1985. -32с.
9. Митина Л. Профессиональное здоровье учителя: стратегия, концепции, технология // Народное образование. – 1998. – №9-10. – С. 167-170.
10. Фролов Ю. В. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов [Текст] / Ю. В. Фролов, Д. А. Махонин // Высшее образование сегодня. – 2004. – №8.